

**Фурса Тетяна**  
к.е.н., доцент  
Івано-Франківський інститут менеджменту ТНЕУ  
м. Івано-Франківськ

## **ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ В СЬОГОДЕННІШНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Розвиток підприємства та його результативність залежить від ефективного процесу управління. На сучасному етапі розвитку економіки України, коли господарська діяльність підприємств відбувається в умовах конкуренції, невизначеності та ризику і пов'язана з пошуком ділових партнерів та інформації про них, укладанням та реалізацією угод, контролем за їх виконанням, окресленням і захистом прав власності є особливо актуальним питання формування трансакційних витрат.

Трансакційні витрати супроводжують діяльність підприємства від моменту дослідження потреби його на ринку та реєстрації й аж до ліквідації. Оскільки трансакційні витрати є новим об'єктом управління методика формування та контролю даних витрат не розроблена, в тому числі і в обліку. Це призводить до неефективного управління витратами підприємства, збільшення собівартості продукції, зменшення прибутковості. А іноді дані витрати і є причиною банкрутства підприємства. Це й обумовлює необхідність розробки організації та методичних підходів до формування, аналізу та контролю даних витрат.

Дослідженню теоретичних, методологічних і методичних проблем управління трансакційними витратами присвячували свої праці багато вчених: С. І. Архієреєв, Т. Білуха, О. Вільямсон, Г. Демсец, К. Ерроу, Р. І. Капелюшников, Р. Коуз, Д. Норт та інші. Однак, чіткості визначенню ролі трансакційних витрат у системі управління не має.

Поняття трансакційних витрат було введено Р. Коузом у 1937 році в його статті "Природа фірми" для пояснення існування таких протилежних ринку ієрархічних структур, як фірми [1]. Робота Р.Коуза започаткувала цілком нову область економічних досліджень. На базі його теоретичної основи виникла низка концепцій, які розвивають ідеї трансакційного підходу і спрямовані на більш повне та глибоке осмислення феномена фірми[2].

Внаслідок широти поняття трансакційних витрат існує цілий ряд їх класифікацій. У своїй більшості дослідники представляють класифікації трансакційних витрат виходячи з того, що трансакційні витрати розглядаються як витрати, що пов'язані з укладанням та обслуговуванням операцій з обміну[2]. Але незважаючи на єдність вихідного постулату, є деякі розбіжності у структурі трансакційних витрат.

Найбільш поширеною є така типологія, що включає п'ять типів трансакційних витрат:

- витрати на дослідження та пошук інформації (витрати часу та ресурсів на одержання й опрацювання інформації про ціни, наявні товари, постачальників і споживачів);

- витрати на проведення переговорів;
- витрати на вимірювання кількості та якості товарів, що вступають в обмін і послуг;
- витрати на специфікацію і захист прав власності (витрати на утримання органів державного управління, судів, арбітражу, а також витрати часу та ресурсів, необхідних для відновлення порушених прав і усунення негативних наслідків);
- витрати опортуністичної поведінки, під якою розуміється несумлінна поведінка, що порушує умови угоди або спрямована на одержання односторонніх вигод.

Також можна згрупувати трансакційні витрати за певними ознаками.

За сутністю:

- витрати з набуття прав власності;
- витрати при обміні прав власності;
- витрати на захист прав власності.

За організаційною формою трансакційні витрати поділяють на зовнішні витрати та внутрішні витрати.

За етапами виконання договору:

- витрати, які виникають перед укладанням договору;
- витрати, які виникають в процесі укладання договору;
- витрати мають місце після укладання контракту.

За економічним змістом:

- витрати дослідження і пошуку інформації;
- витрати ведення переговорів;
- витрати укладання контракту;
- витрати моніторингу;
- витрати специфікації та захисту прав;
- витрати опортуністичної поведінки;
- витрати захисту від третіх осіб.

За сферою виникнення:

- витрати, що виникають у процесі закупівлі;
- витрати, що виникають у процесі виробництва;
- витрати, що виникають у процесі збуту продукції.

Оскільки трансакційні витрати є новою категорією, а також бухгалтерська та статистична звітність не пристосована для оцінки таких витрат, то виникає проблема браку інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. А розпорошеність обліку цих витрат між великою кількістю різних бухгалтерських рахунків призводить до викривлення інформації про трансакційні витрати.

Тому на сьогоднішній день перед кожним підприємством постає завдання систематизувати та розробити організаційно-методичне забезпечення трансакційних витрат, враховуючи специфіку його господарської діяльності. Воно повинно включати в себе такі складові: організація обліку; збір, накопичення та збереження інформації; розрахунок показників контролю та їх аналіз; розробка й обрання форм подання результатів оцінки; визначення

---

напрямів використання результатів оцінки; контроль за оцінкою, а також на великих підприємствах слід розрахувати і затвердити стандарти розміру й поведінки витрат за кожним видом трансакційних витрат.

Ця систематизація, із врахуванням специфіки діяльності, і якісна побудова інформаційного забезпечення дозволить повсякчас аналізувати ситуацію та приймати виважені управлінські рішення.

#### **Список використаних джерел**

1. Волоснікова Н.М. Модель оптимізації трансакційних витрат при створенні інноваційної продукції // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ", 2006. – №4. – С. 142–146.

2. Литвиненко В.С. Класифікація трансакційних витрат для цілей побудови системи бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В.С. Литвиненко – Режим доступу:

[http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Oif\\_apk/2010\\_1/11\\_Litv.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2010_1/11_Litv.pdf).

